

YEGAH MUSICOLOGY JOURNAL

<https://dergipark.org.tr/en/pub/ymd>

e-ISSN: 2792-0178

Makalenin Türü / Article Type : Araştırma Makalesi/ Research Article
Geliş Tarihi / Date Received : 05.08.2025
Kabul Tarihi / Date Accepted : 03.09.2025
Yayın Tarihi / Date Published : 30.09.2025
DOI : <https://doi.org/10.51576/ymd.1758667>
e-ISSN : 2792-0178

İntihal/Plagiarism: Bu makale, en az iki hakem tarafından incelenmiş ve intihal içermediği teyit edilmiştir. / This article has been reviewed by at least two referees and confirmed to include no plagiarism.

TÜRK MÜZİĞİNİN YENİDEN YAPILANDIRILMASI VE JOSEPH MARX (1932-1934)

ERYAMAN, Ayşe¹

ÖZ

Yeni kurulan Türkiye Cumhuriyeti Devleti, kültürü ulusal bilinci ve aidiyet duygusunu geliştirme aracı olarak görmüş, bu doğrultuda Mûsikî İnkılabı'na özel bir önem vermiştir. Mûsikî İnkılabı'nın temel amacı, ulusal ve çağdaş bir müzik yaratmaktır. Söz konusu amaca ulaşmak için mûsikî alanında, Cumhuriyet'in ilk yıllarından itibaren hızla kurumsallaşmaya gidilmiştir. Bu kapsamda, 1923 yılında Dârü'l-Elhân Batı müziği bölümüyle yeniden açılmış ve bunu 1924 yılında Ankara Mûsikî Muallim Mektebi'nin açılması takip etmiştir. Ayrıca besteci ve müzik eğitimcisi yetiştirmek üzere yurt dışında öğrenim görecektik gençler, Avrupa'nın başlıca şehirlerine gönderilmiş ve 1927 yılında da Dârü'l-Elhân Belediye Konservatuarı'na dönüştürülmüştür. Her ne kadar bu alanda önemli adımlar atılsa da bilgi birikimi eksikliği nedeniyle yabancı uzmanlardan destek alma gerekliliği doğmuştur. Bu kapsamda Türkiye'ye davet edilen isimlerden biri de, Avusturyalı

¹Dr., Tokat Gaziosmanpaşa Üniversitesi, Atatürk İlkeleri ve İnkılap Tarihi Bölümü, eryamanayse@hotmail.com, <https://orcid.org/0000-0002-5571-7776>

Besteci ve Müzik Eleştirmeni Joseph Marx olmuştur. Çalışmada, Cumhuriyet'in ilk yıllarında “asri ve millî bir mûsikî yaratmak” konusunda, Joseph Marx'ın Türkiye'deki faaliyetlerinin yeri incelenmeye ve değerlendirilmeye çalışılmıştır. Joseph Marx, bu doğrultuda çalışmalarını sürdürmek için 1932, 1933, 1934 yıllarında olmak üzere üç kez Türkiye'ye gelmiştir. Marx'ın, ulusal mûsikînin inşası noktasında son derece önemli öneriler sunduğu görülmüştür. Söz konusu amaca ulaşabilmek için, konservatuvarın, operanın, tiyatronun, orkestranın, radyonun önemine özellikle işaret etmiştir. Joseph Marx'ın önerileri doğrultusunda birçok önemli adım atılmıştır. Bu kapsamda kendisinin, Türk müzik yaşamının modernleşmesi yönünde önemli katkılar sağladığı söylenebilir.

Anahtar Kelimeler: Joseph Marx, İstanbul Belediye Konservatuvarı, millî mûsikî, Müzik İnkılabı, müzik politikaları.

THE RESTRUCTURING OF TURKISH MUSIC AND JOSEPH MARX (1932–1934)

ABSTRACT

The newly established Republic of Türkiye regarded culture as a vital instrument for fostering national consciousness and a sense of belonging. In this context, special emphasis was placed on music reform, with the primary objective of cultivating a national and contemporary musical identity. To achieve this goal, a rapid process of institutionalization in the field of music was initiated during the early years of the Republic. Accordingly, in 1923, Darü'l-Elhan was restructured to include a Western music department, and in 1924, the Ankara Music Teachers' School was founded. Furthermore, young individuals were sent to major European cities to receive training as composers and music educators. In 1927, Darü'l-Elhan was transformed into the Istanbul Municipal Conservatory.

Despite significant progress, the lack of expertise necessitated the involvement of foreign specialists. One of the prominent figures invited to contribute was Austrian composer and music critic Joseph Marx. This study examines and evaluates Marx's role in the efforts to establish a modern and national music culture in Türkiye during the early Republican period. Marx visited Türkiye three times in 1932, 1933, and 1934 to support these initiatives. His recommendations played a crucial role in shaping the direction of Turkish music reform. He particularly emphasized

the importance of institutions such as conservatories, opera houses, theaters, orchestras, and radio in achieving the reform's objectives. In line with his proposals, several key steps were taken toward the development of a national music tradition. It can be concluded that Joseph Marx made meaningful contributions to the modernization of Turkish musical life.

Keywords: Joseph Marx, Istanbul Municipal Conservatory, national music, Music Revolution, music policy.

GİRİŞ

Osmanlı Devleti'nde, ıslahatların bütün yönleriyle kendisini hissettirdiği, imparatorluğun yönetim biçiminden yapılanmasına giderek değiştiği 19. yüzyıl, Cumhuriyet ile hız kazanacak olan yenileşme girişimlerinin hazırlayıcısı olan dönemdir. Bu dönemde, mimari, edebiyat, resim gibi sanatların yanında, özellikle mûsikî alanındaki çeşitlenmelerde “Tanzimat” kelimesinin çağrıştırdığı tüm etkilenimlerin açık seçik görüldüğü söylenebilir (Paçacı, 1999a: 10).

19. yüzyılda, mûsikî alanında Batı'ya yönelişin gerekçelerini, kökleri bir önceki yüzyılın başlarına kadar giden çözülmenin bir halkası olarak değerlendirmek mümkündür. Avrupa devletleri ile gerçekleştirilen savaşların çoğunun yenilgi ile sonuçlanması, yaşanan toprak kayıpları, Batı'nın daha üstün duruma geldiği kanaatinin doğmasına neden olmuştu. Avrupa ile olan ilişkilerin gelişmesi sonucunda, bu üstünlüğün sadece askeri alanda olmadığını çok geçmeden anlaşılması, askeri alandaki ıslahatların yanında, Batı tekniğinin ithalini de gerekli kılmıştır (Aksoy, 1985: 1215).

Osmanlı Devleti'nde 19. yüzyıl ile birlikte, müzikte Batılılaşmanın ilk ve en önemli işareti, Yeniçeri Ocağı'nın kaldırılması ile birlikte Türk askeri müziğinin temel kurumu *Mehterhane*'nin faaliyetlerine son verilmesi ve yerine Batı müziğine dayanan *Mızıka-i Hümayun*'un kurulmasıdır (Say, 2000: 509). Zira mehter müziğinin yeni askeri eğitim şekliyle uyumlu olmadığı, eski askeri düzen değiştiğine göre askeri müziğin de değişmesi gerektiği, dönemin ıslahatçıları tarafından düşünülmüştür. Böylece *Mehterhane*'nin kapatılması ile birlikte, Türk ve Batı müziği arasında ilk ayırım ortaya çıkmıştır (Balkılıç, 2009: 71).

Sultan II. Mahmut'un ölümü üzerine 1839 yılında Sultan Abdülmecit tahta çıkmış, birkaç ay sonra da Türkiye'nin Batılılaşma hareketlerinde önemli bir gelişme olan Tanzimat Fermanı ilan edilmiştir. Abdülmecit döneminde, özellikle Sadrazam Mustafa Reşit Paşa'nın desteği ile *Mızıka-i Hümayun* geliştirilmiştir. Padişah aynı zamanda opera ve operetlere ilgi göstermiş, sarayda bir

koro ve opera orkestrası kurulmasını isteyerek, operetlerin yanı sıra bazı operaların temsil edilmesini de sağlamıştır (Say, 1998: 31).

19. yüzyılda müzikte Batılılaşma girişimleri sadece saray ile sınırlı kalmamış, Osmanlı Devleti’nde yeni yeni oluşmaya başlayan kamusal alanda da Batı müziği etkisini hissettirmiştir. 1830’lu yılların sonlarında bir Venediklinin açtığı Fransız tiyatrosunda sergilenen operetlere ve opera parçalarına, yabancı konuklar kadar, Osmanlı ileri gelenleri de ilgi göstermiştir (Say, 1998: 31; Paçacı, 1999a: 11). Ayrıca dönemin Padişahı Abdülmecit, Dolmabahçe Sarayı’nda üç yüz kişilik bir tiyatro sahnesi kurdurmuş ve bu sahne, 1859’da yabancı sanatçılar tarafından sahnelenen bir oyunla açılmıştır. Böylece Abdülmecit döneminden itibaren opera ve operetler hem sarayda hem de şehrin çeşitli konser salonlarında yaygın bir şekilde icra edilmeye başlanmıştır (Balkılıç, 2009: 72). II. Abdühamit döneminde ise bu çağdaş Batı müziğinin kurumları sarayda kalıcı hâle getirilmiştir. Ayrıca bu dönemde özellikle İstanbul’da Batılı tiyatro gruplarının gösterilerine Osmanlı sarayı ve halk tarafından oldukça yoğun ilgi gösterilmiştir (Aksoy, 1985: 1218).

Osmanlı Devleti’nde Batı müziğinin halk arasında yaygınlaştırılması çalışmaları, 20. yüzyıla gelindiğinde artacaktır. İkinci Meşrutiyet’in ilanından sonra orta dereceli okullarda, meslek okullarında, yabancı okullarda, Batı müziği de Osmanlı mûsikîsinin yanında programlarda yer almaya başlamıştır. Ayrıca Türk müziği eğitimi veren *Dâr’ül-Mûsikîyi Osmani*, *Dâr’ül-Feyzi Mûsikî*, *Dâr’ül-Talimi Mûsikî*, *Gülşen-i Mûsikî*, *Şark Mûsikîsi Cemiyeti* gibi sivil örgütler de mevcuttur (Kolukırk, 2019: 21).

İkinci Meşrutiyet yıllarında şüphesiz en önemli gelişme, ilk resmi müzik okulu olan *Dârü’l-Bedayi*’nin 1914 yılında kurulmasıdır. Ulusal konservatuvar niteliğindeki bu kurumun, mûsikî ve tiyatro olmak üzere iki bölümü vardır. Burada hem Batı hem de Osmanlı mûsikîsinin birlikte öğretilmesi düşünülmüştür. Ne var ki mûsikî bölümü Birinci Dünya Savaşı’nın yarattığı şartlar altında 1916 yılında kapatılmıştır. 1917 yılında başka bir müzik okulu olarak *Dârü’l-Elhân* kurulmuştur (Turan, 2005: 300; Paçacı, 1999b: 105). Ocak 1917’de açılan ve “*Nağmeler evi*” anlamına gelen *Dârü’l-Elhân*’da, ağırlıklı olarak Türk müziği eğitimi verilmiş, bunun yanı sıra Batı müziği dersleri de yer almıştır. Bütün çabalara rağmen *Dârü’l-Elhân*’da, Birinci Dünya Savaşı koşulları altında çok iyi bir eğitim gerçekleştirilemese de savaştan sonra yeniden yapılandırılan kurum, Türk müziğinin gelişimine ciddi katkılar sunmuştur (Toker ve Özden, 2013: 118). Osmanlı Devleti’nde söz konusu Batılılaşma çalışmaları ile birlikte mûsikî alanında, sentez fikri, halk

müziğini derleme çabaları ya da halk müziğini milliyetçiliğin gelişmesine paralel olarak “Türk’ün gerçek müziği” olarak görmek yönündeki eğilimlerin başladığı görülmektedir (Balkılıç, 2009: 78).

Araştırmanın Amacı ve Önemi

Millî Mücadele’nin kazanılmasından sonra kurulan Türkiye Cumhuriyeti Devleti, çağdaşlaşma hedeflerine erişebilmek için devlet ve toplum yapısında köklü inkılaplar gerçekleştirmesi gerektiğinin farkındaydı (Say, 1998: 32). Bu noktada kültürel alanda yapılan inkılapların temel amacı, “yüksek Batı kültürünü” halka benimsetmekti. Diğer taraftan bu yeni kültür, her şeyden önce millî bir kültür olacaktı. Modern ve ulusal kültür, Batı kültürü ile sentez sonucu yaratılacaktı. Bu kapsamda, müzik alanında yapılacak olan düzenlemelerin temel hedefi, “ulusal ve çağdaş bir mûsikî” yaratmaktı (Balkılıç, 2009: 21). Söz konusu amaca ulaşmak için, Cumhuriyet’in ilk yıllarından itibaren, müzik alanında önemli adımlar atılmışsa da yeterli bilgi birikimi ve deneyime sahip insan kaynağının yetersizliği, yabancı uzmanlardan yararlanma fikrini gündeme getirmiştir. Yabancı uzman istihdamı meselesi Türk modernleşme stratejisinde ortaya çıkan bir ihtiyaç olarak görülmüştür. Bu yöntem ile kalkınma ve gelişme hamlesi içinde bulunan ülkenin, tecrübe sahibi uzmanlardan faydalanma yoluyla, zamandan tasarruf edilerek hamle yapılması ve aynı zamanda muhtemel hatalardan sakınılarak kaynak tasarrufu amaçlanmıştır (Akdağ, 2008: 46). Müzik alanında Türkiye’ye davet edilen yabancı uzmanların bir kısmı rapor hazırlayıp giderken, bazıları da raporlarını ülkelerinde düzenleyerek göndermişlerdir. Bir kısmı da uzun yıllar Türkiye’de kalarak projeler yapmışlar ve bunların uygulanması sırasında Türkiye’de bulunmuşlardır (Ergün, 1997: 134-135). Bu kapsamda mûsikî alanında, hükümetin daveti ile 1932 yılında Türkiye’ye gelen ilk isim, Prof. Joseph Marx olmuştur. Daha sonra ise, 1934’de Lico Amar, 1935’te Paul Hindemith, 1935’te Hermann von Schmeidel, 1936’da Bela Bartok, 1939 Carl Ebert ve 1947’de Eduard Zuckmayer gibi değerli yabancı müzik uzmanları Türkiye’ye davet edilmişlerdir (Yücel, 1983; 457-459).

Konuyla ilgili olarak Ahmet Say, 1930’lu yılların başında mûsikî alanında yapılan birçok uygulamanın Joseph Marx’ın önerisi olabileceğine işaret ederek, bu konudaki belirsizliklere dikkat çekmektedir (Say, 2000: 509). Çalışmada, Cumhuriyet’in ilk yıllarında, Joseph Marx’ın Türkiye’deki faaliyetlerinin yeri ortaya konmaya çalışarak, belirtilen eksikliklerin giderilmesi amaçlanmıştır.

YÖNTEM

Marx'ın sunduğu raporlar,² Cumhurbaşkanlığı Arşivi kaynakları, devletin resmi ve dönemin süreli yayınları çalışmaya kaynaklık etmiştir. Araştırmada, verilerin toplanması ve analiz edilmesi sürecinde “doküman analizi” yöntemi kullanılmıştır. Bu yöntem kapsamında, birincil ve ikincil kaynaklara dayalı detaylı bir inceleme yapılmıştır. Birincil kaynaklar arasında, döneme ait arşiv belgeleri, resmî raporlar ve dönemin süreli yayınları yer almaktadır. İkincil kaynaklar ise konuyla ilgili bilimsel makaleler, telif ve tetkik eserlerden oluşmaktadır. Adı geçen kaynaklardan elde edilen veriler, dönemsel eğilimleri ortaya koymak üzere karşılaştırmalı olarak ele alınmıştır.

Erken Cumhuriyet Dönemi Müzik Politikalarına Genel Bir Bakış (1924-1932)

Milli Mücadele'nin kazanılmasından sonra, tam bağımsız, ulusal ve modern bir devlet olarak kurulan Türkiye Cumhuriyeti, çağdaşlaşma amaçlarına ulaşabilmek için devletin ve toplumun yapısında köklü dönüşümlere yönelmenin gerekliliğinin bilincindeydi. Bu amaçla, kültürel yapıyı hızla dönüştürecek atılımlara girişilmiş, ulusal ve çağdaş bir kültür politikası temellendirilmiştir (Say, 1998: 32). Mustafa Kemal Paşa, 1 Mart 1922 tarihinde TBMM'nin üçüncü toplantı yılını açarken yaptığı konuşmasında, “*milletimizin dehasının gelişmesi ve bu sayede layık olduğu medeniyet seviyesine ulaşması, doğal olarak yüce görevleri yürütecek elemanları yetiştirmekle ve millî kültürümüzü yüceltmekle mümkündür*” diyerek, Türkiye Devleti'nin temellerinin kültüre dayalı olacağına dikkat çekmiştir (TBMMZC, Dönem: 1, Cilt: 18, 01.03.1922: 8).

Diğer taraftan kültürün, millî bilinci ve aidiyet hissini güçlendirmedeki başlıca amaca hizmet etmesi, devletin bu alandaki konumunu artırmasına neden olacaktır. Devletin kültür alanındaki bu

²İstanbul Konservatuvarının yeniden yapılanması için davet edilen Marx'ın çalışmaları sonucunda verdiği raporlar, konservatuvarın Beşiktaş'taki yatılı kısım binasının 1962 yılında yanması üzerine yok olmuştur (Tongur, t.y.a: s. 12). Marx'ın sunduğu raporların özetleri, Cevad Memduh Altar Arşivi'nde bulunmaktadır. Altar, 1902 ile 1995 yılları arasında yaşamış; Türkiye'yi uzun seneler uluslararası sahada temsil etmiş, müzikolog, sanat ve müzik tarihçisi, yazar ve çevirmen, araştırmacı, eğitimci ve yönetici kimliği ile Cumhuriyet döneminin önde gelen aydınlarından. 1927 yılında eğitimini tamamlayarak yurda dönmesinin ardından, İstanbul'da Sanayii Nefise Mektebi'nde kısa bir süre görev almış, sonra da Ankara Erkek Lisesi'nde müzik öğretmenliği, Mûsikî Muallim Mektebi'nde teori öğretmenliği, 1930-1935 yılları arasında ise Gazi Terbiye Enstitüsü'nde sanat ve müzik tarihi öğretmenliği yapmıştır. Eğitimlik görevinin yanı sıra, yönetici olarak, 1935 yılında Milli Eğitim Bakanlığı Güzel Sanatlar Genel Müdürlüğü Şube Müdürü, 1943 yılında Başbakanlık Basın ve Yayın Genel Müdürlüğü Radyo Dairesi Şube Müdürü gibi görevlerde de bulunmuştur. Ayrıca, sanat tarihçisi ve müzikolog kimliği ile 1927'den itibaren Ankara'da şahsen tanıma şansına eriştiği Atatürk'ün direktifleri altında, Ankara Devlet Konservatuvarı, Devlet Opera ve Balesi, Devlet Tiyatroları gibi sanat kurumlarının kuruluş çalışmalarında yer alarak, ülkenin kültür hayatına senelerce hizmet etmiştir. Altar Arşivi'ndeki ailesinin onayıyla sağlanan dokümanlar, İTÜ Dr. Erol Üçer Müzik İleri Araştırmalar Merkezi (MİAM) Kütüphanesi'nde muhafaza edilerek kullanıcılara sunulmuş olup, söz konusu raporlara buradan erişilmiştir. <https://cevadmemduhaltar.itu.edu.tr> [Erişim tarihi: 30.11.2024].

baskın konumu, özellikle müzik politikalarında kendisini hissettirecektir. Bunda müziğin sanatsal bir ifade aracı olarak duygu ve coşkuların seferber edilmesi açısından kolektif olma özelliği, dolayısıyla da inkılabın hedeflerine ulaşmasında en önemli rolü oynayacağı varsayılması son derece etkili olmuştur (Üstel, 1999: 40-41).

Konuyla ilgili olarak Mustafa Kemal Paşa, 1929 yılında *Vossische Zeitung* muhabiri Emil Ludwig'e verdiği beyanatta, Doğu müziğinin Bizans'tan kalma olduğunu, Türk'ün hakiki müziğinin Anadolu halkından işitilebileceğini vurgulamıştır. Ayrıca bu konuda beklemeye vakit olmadığını ve bundan dolayı da “*garp mûsikîciliğini almakta olduğumuzu*” belirtmiştir (Atatürk'ün Söylev ve Demeçleri (1918-1937), 1997: 128).

Gazi Mustafa Kemal Paşa, 1 Kasım 1934 tarihinde meclis açılış konuşmasında ise, mûsikî alanında atılacak adımlarla ilgili olarak şu ifadelerde bulunmuştur:

“Güzel sanatların hepsinde, ulus gençliğinin ne türlü ilerletilmesini istediğinizi bilirim. Bu, yapılmaktadır. Ancak bunda, en çabuk, en önde götürülmesi gerekli olan Türk mûsikîsidir. Bir ulusun yeni değişikliğinde ölçü, mûsikîde değişikliğini alabilmesi, kavrayabilmesidir. Bugün dinletmeğe yeltenilen mûsikî yüz ağartacak değerde olmaktan uzaktır. Bunu açıkça bilmeliyiz. Ulusal, ince duyguları, düşünceleri anlatan, yüksek deyişleri, söyleyişleri toplamak; onları, bir gün önce genel son mûsikî kurallarına göre işlemek gerekir. Ancak bu şekilde Türk ulusal mûsikîsi yükselebilir, evrensel mûsikîde yerini alabilir” (TBMMZC, Dönem: 4, Cilt: 25, 01.11.1934: 4).

Yukarıda üzerinde durulan ifadelerden de anlaşılacağı üzere Mustafa Kemal Atatürk, Batı çağdaş müziğine ulaşmanın bir gereklilik olduğunu düşünmektedir. Bu noktada da halk şarkıları, Batı tekniği kullanılarak geliştirilmelidir. Erken Cumhuriyet dönemi müzik politikalarını, büyük oranda bu anlayış belirlemiştir. Buna göre Türkler, hâkim oldukları bölgelere “yüksek uygarlıklarını” da taşımışlar, diğer uluslara “yüksek ve modern” müziklerini de yaymışlardır. Ayrıca “yüksek ve soylu Türk müziği”, Osmanlı müziği altında yabancılaşmaya uğramıştır. Türklerin gerçek müziğinin köylüler arasında kaldığı savunulmaktadır. Yapılacak iş, halka doğru anlayışının uzantısı olarak, kırsal bölgelere gidip halk müziği örneklerini toplamaktır. Dolayısıyla halk müziği, yeni ve ulusal Türk müziğini yaratmak adına incelenmeli ve işlenmelidir. Bu bağlamda yerelde yapılan halk müziği derlemeleri, ulusal müziğin dolayısıyla ulusal kimliğin kurulmasında önemli çabalar olarak değerlendirilir (Balkılıç, 2009: 58).

Genel anlamda erken Cumhuriyet dönemi müzik politikalarında, Ziya Gökalp'in “Türk müziğinin nasıl millî olabileceğine” ilişkin önerilerinin izlerini görmek mümkündür. Gökalp'e (2021: 160-161) göre, Avrupa mûsikîsi girmeden evvel, ülkemizde iki mûsikî vardı. Bunlardan biri Bizans'tan alınan “Doğu mûsikîsi”, diğeri ise Türk mûsikîsinin devamı olan “halk melodileri” idi. Gökalp, “Doğu müziği”ni eski Yunan müziğine dayandırmakta ve onu “suni” ve “aynı melodinin

tekrarından ibaret üzücü bir yeknesaklık” içinde görmektedir. Ancak Avrupa’da Ortaçağ’da müzik alanında yapılan reformlar, Yunan müziğinin eksikliklerini gidermiş ve bugünkü Batı müziği doğmuştur. Eski Yunan müziğinden kaynaklanan ve Osmanlı’da yüzyıllardır dinlenen Doğu müziği ise, hastalıklı halini sürdürmüştür. Gökalp, bu durumda modern ve millî bir müziğin yaratılması için yapılması gerekenin, kökenleri millî olan halk müziği örneklerinin toplandıktan sonra, Batı müziği usulüne göre armonize edilmesi olduğunu ifade etmektedir. Böylece “hem millî, hem de Avrupalı bir müziğe” sahip olunabileceğini düşünmektedir. Görüldüğü üzere Mustafa Kemal Paşa’nın ulusal müzik anlayışı, Gökalp’in anlayış ile paralellik arz etmektedir (Uçan, 2015: 68).

Bütün bu bilgilerden de anlaşılacağı üzere, müzik politikaları kapsamında halk müziği denilen kültürel üretime, dönüştürücü ve bütünleştirici iki ayrı işlev atfedilerek, toplumsal dönüşümü desteklemesi hedeflenmiştir. Bu kapsamda daha saf ve millî olarak değerlendirilen halk müziği kültürü, Avrupa müzik kültürü ile bütünleşerek Cumhuriyet’in yeni müziğini oluşturacak temel unsur olarak değerlendirilmiştir (Güray, 2018: 15).

Mûsikî alanında, yukarıda üzerinde durulmaya çalışılan hedefler doğrultusunda Cumhuriyet’in ilk yıllarından itibaren, hızla kurumsallaşmaya gidilmiştir. Bu kapsamda ulusal mûsikî yaratmak konusunda atılan ilk adım, 1924 yılında *Dârü’l-Elhân*’ın yeniden açılması olmuştur. *Dârü’l-Elhân*’ın ikinci defa kuruluşu, bu kurumun Avrupa konservatuvarları gibi asri bir kurum olması için atılan bir adımdır. 14 Eylül 1924’teki açılış konuşmasında Müdür Süreyya Bey, *Dârü’l-Elhân*’ın amaçlarını şöyle özetlemiştir: Türk mûsikîsinin değerli eserlerini saklayıp koruyarak devamını sağlamak, son çağın mûsikî gelişmelerini ülkeye yaymak, millî mûsikîyi layık olduğu olgunluk derecelerine yükseltmek, eski mûsikî eserlerini tespit etmek, Batı mûsikîsi eserlerini dilimize aktarmak (Tongur, t.y.a: 8).

Belirtilen amaçlar doğrultusunda atılan ikinci adım, müzik öğretmeni yetiştirmek için 1924 yılında Ankara Mûsikî Muallim Mektebi’nin açılmasıdır. Zeki Bey’in müdür olarak atandığı bu okulun en önemli amacı, Batı klasik müziği eğitimi verebilecek öğretmenlerin yetiştirilmesidir. Bütün bunlardan ayrı olarak, yine aynı yıl İstanbul’daki Saray Orkestrası Ankara’ya taşınarak, Riyaset-i Cumhur Mûsikî Heyeti ismini almıştır. Riyaset-i Cumhur Filarmonik Orkestrası, Riyaset-i Cumhur Bandosu ve Riyaset-i Cumhur Fasil Heyeti’nde oluşan kurum, artık Ankara’da kalacak ve çeşitli konserler vermeye başlayacaktır. Bunlardan Riyaset-i Cumhur Filarmonik Orkestrası, 1932 yılında Milli Eğitim Bakanlığı’na bağlanacak ve günümüz Cumhurbaşkanlığı Senfonik Orkestrası’nın

temelini oluşturacaktır. Riyaset-i Cumhur Bاندosu ise, 1932 yılında Milli Eğitim Bakanlığı'na bağlanınca bağımsız bir statüye kavuşmuş ve 1963 yılında Kara Kuvvetleri Armoni Mızıkasına dönüşmüştür. Riyaset-i Cumhur Fasıl Heyeti, sadece Köşk'te Mustafa Kemal Paşa'nın özel meclislerinde etkinlik göstermiş, kendisinin vefatından sonra işlevi sona ermiştir (Say, 1998: 32-33; Paçacı, 1999a: 15).

1924 yılından itibaren ise, besteci ve müzik eğitimcisi yetiştirmek üzere yetenekli gençler, Paris, Berlin, Budapeşte ve Prag gibi Avrupa'nın başlıca şehirlerine gönderilmiştir (BCA, 180-9-0-0/33-177-8; BCA, 180-9-0-0/36-190-5; BCA, 180-9-0-0/37-195-4). 1924'te Ulvi Cemal Erkin, Cezmi Erinç, Ekrem Zeki Ün, 1926'da Necil Kazım Akses, 1927'de Hasan Ferit Alnar, 1928'de Ahmet Adnan Saygun, Cevat Memduh Altar, Halil Bedii Yönetken Avrupa'nın çeşitli ülkelerine gönderilirler. Bu gençler, 1930'lu yıllardan itibaren ülkeye dönerek Mûsikî Muallim Mektebi'nde göreve başlar ve Cumhuriyet'in yeni müzik yapısına katkıda bulunurlar (BCA, 180-9-0-0/37-197-1; BCA, 180-9-0-0/43-224-1).

Kuruluş döneminin müzik alanındaki köklü atılımlarından bir diğeri ise, *Dârü'l-Elhân*'ın 1927 yılında sadece Batı müziği eğitimi veren Belediye Konservatuvarına dönüştürölmesidir (Altar, 2001: 200). Kurum henüz dönüştürölmeden önce, 1926 yılında “Şark Mûsikîsi” öğretimi son bulmuştur. Bu kararı ise Maarif Vekili Mustafa Necati Bey'in emri ile oluşturulan ve İsmail Hakkı Baltacıoğlu, Cemal Reşit Bey ve Musa Süreyya Bey'in üyeleri olduğu Sanayi-i Nefise Encümeni alır (Üstel, 1999: 44; Tongur, t.y.a: 11). Bu sırada Anadolu'da derleme seyahatinde olduğu için, yasaklama kararını İstanbul'a döndüğünde öğrenen Rauf Yekta Bey şaşkınlığını şu sözlerle dile getirmiştir:

“İki aydan beri devam eden tetkik seyahatinden avdet edince, şehrimiz matbuatını şiddetli ve aynı zamanda haklı bir tenkit ve şikâyet velvelesi içinde buldum. Gazeteler ‘Türk mûsikîsi ilga edilemez’ diye feryat ediyorlardı. Başka memleketlerde olsa bu sözden vehleten kimse bir şey anlayamaz. Öyle ya! Bir milletin mûsikîsi resmi bir encümenin kararıyla nasıl ilga olunabilir?” (Paçacı, 1999a: 18).

Müzik alanındaki bu ilk girişimler arasında, çeşitli halk müziği çalışmalarının da yapıldığı görölmektedir. 1926 yılında *Dârü'l-Elhân*'ın müzik direktörü Yusuf Ziya Bey'in katılımıyla bir derleme gezisi düzenlenir. Bu geziler 1929 yılına kadar sürer ve toplamda on beş nota broşürü yayımlanır (Balkılıç, 2009, s. 85). Hikmet Tongur, eski mûsikî eserlerinin tespiti işinin de *Dârü'l-Elhân*'ın görevleri arasında olduğunu belirtmektedir. 1927 yılında yeniden yapılanmaya gidilmesinden sonra da sanat mûsikîsinin tasnif ve tespiti konusundaki çalışmaların devam ettiğine özellikle dikkat çekmektedir (Tongur, t.y.b: 60). Adı İstanbul Belediye Konservatuvarı olarak

değiştirilen *Dârü'l-Elhân*'da yasaklanan Türk müziği için iki komite, “*Şark Mûsikîsine Ait Tarihi Eserleri Tetkik ve Tespit Heyeti*” ve “*Türk Mûsikîsi İcra Heyeti*” kurulur, fakat bu komitelerin müzik eğitimi vermesine izin verilmez (Say, 2005: 146-147).

Her ne kadar yukarıda üzerinde durulmaya çalışılan bu adımlar atılsa da, Avrupa’da mûsikînin tekniğini öğrenmiş olmanın dışında deneyim ve birikimleri henüz yok denecek kadar az olan gençlerden, Mûsikî İnkılabı için ancak yabancı bir uzmanın yönetim ve gözetiminde yararlanılabileceği görüşüne varılacaktır (Bayındır Uluskan, 2010: 327; Uçan, 2012: 41). Bunun üzerine Avusturya’nın tanınmış müzisyenlerinden biri olan Joseph Marx, Atatürk’ün daveti ile 1932’de Türkiye’ye gelecek, müzik alanında gerçekleştirilecek olan çalışmalara katılacaktır (Gökyay, 1941: 53).

Joseph Marx’ın Türkiye’yi Ziyaretleri ve Çalışmaları

Ünlü Avusturyalı Besteci ve Müzik Eleştirmeni Joseph Marx (1882-1964), Avusturya’nın ve Avrupa’nın tanınmış müzisyenlerinden biridir. Graz Üniversitesi’nde felsefe, sanat tarihi ve müzik eğitimi gören Marx, uzun seneler Viyana Akademisi’nde müdür ve rektörlük görevinde bulunmuştur. Ayrıca Türk Sanatkârlarından Seyfettin ve Sezai Asaf kardeşlerle, Hasan Ferit ve Necil Kazım Beyler’in de hocalarıdır (“Mûsikîmizi Tetkik İçin Konservatuvarda Çalışacak Viyanalı Profesör Geldi”, *Vakit*, 12 Kasım 1932: 1).

Yukarıda da belirtildiği üzere mûsikî alanında yapılması düşünülen düzenlemelerde, yabancı uzmanlardan yararlanma fikrinin gündeme gelmesi üzerine Joseph Marx, İstanbul Belediye Konservatuarındaki çalışmalarını yürütmek üzere Türkiye’ye davet edilecektir (BCA, 30-18-1-2/29-50-7). Kendisi, 1932, 1933 ve 1934 yıllarında olmak üzere üç kez Türkiye’ye gelecektir.

Joseph Marx henüz Türkiye’ye gelmeden önce Viyana’da, Peyami Safa ile bir mülakat gerçekleştirmiştir. Söz konusu mülakatta Türkiye’ye geldiğinde yürüteceği çalışmaların amacını açıklamıştır. Bu kapsamda temel amacın, “asri ve millî bir Türk mûsikî yaratmak” ve “onu bütün dünyaya hitap edebilecek bir seviyeye çıkarmak” olduğunu söylemiştir. Bunun için halka, Batı müziğinin yanı sıra eski Türk sanatkârlarının eserleri ve halk şarkılarının da dinletilmesi gerektiğini belirtmiştir. Bu kapsamda her şeyden önce “millî zevki” korumanın şart olduğu, zaten mevcut olan millî hissin Batı tekniği ile kuvvetlendirilmesi gerektiği üzerinde durmuştur. İlmi bir şekilde çalışıldığı takdirde, Türk mûsikîsinin medeniyet dünyasındaki layık olduğu yeri kazanacağını da

sözlerine ekleyen Marx, bu gayeye ulaşmada bir katkısı olursa mutluluk duyacağını da ayrıca ifade etmiştir (“Prof. Marx’la Mülakat”, *Cumhuriyet*, 12 Kasım 1932: 3).

Bu mülakattan hemen sonra 11 Kasım 1932 tarihinde İstanbul’a gelen Joseph Marx’ın temel görevi, “millî bir mûsikî” yaratılmasının temel dayanağını oluşturan İstanbul Belediye Konservatuvarının ıslahı meselesidir (“Konservatuvara Mütchassis”, *Hakimiyeti Milliye*, 12 Kasım 1932: 3). Kendisi, *Vakit* gazetesine geliş nedeni ile ilgili olarak şu açıklamada bulunmuştur: “*Vazifem, bilhassa çeşitli organizasyon işlerinin hallidir. Mevcut olan konservatuvar, orkestra, kütüphane, opera yani mûsikîye ait ve onunla alakadar bütün işlerle meşgul olmaktadır. Yalnız bu sahada, bir müşavir sıfatı ile ihtisas işlerini düzenlemek yolunda yardım edeceğim*” (“Mûsikîmizi Tetkik İçin Konservatuvarda Çalışacak Viyanalı Profesör Geldi”, *Vakit*, 12 Kasım 1932: 1-2).

Ardından derhal çalışmalarına başlayan Joseph Marx, konservatuvarın programı, çalışma tarzı üzerinde incelemelerde bulunmuş, öğretmenlerle görüşerek çeşitli derslere de girmiştir (“Prof. Marx Tetkiklerine Başladı”, *Cumhuriyet*, 14 Kasım 1932: 2). Kendisi ile görüşen basın mensuplarına, İstanbul Belediye Konservatuvarı, Türk ve Avrupa mûsikîleri hakkında değerlendirmelerde de bulunmuştur. O dönemdeki Türk mûsikîsinin durumunu ve eksikliklerini tam olarak ortaya koyabilmek için, kendisinin söz konusu değerlendirmelerine yer verilebilir:

“İstanbul Konservatuvarının ıslahı hakkındaki incelemelerime devam etmekteyim. Birkaç yıl içinde İstanbul’da Avrupa’dakiler gibi uluslararası üne sahip bir konservatuvar vücuda getirilebileceğine inanıyorum. Türklerin mûsikîye olan büyük yetenekleri ve öğrencilerin çalışkanlığı, İstanbul’da mükemmel bir konservatuvar vücuda getirilebileceği ümitlerini kuvvetlendirmektedir. Fakat ne yazık ki, bütün yıl boyunca düzenli bir şekilde konser verecek bir orkestra, büyük temsiller verecek bir opera ve operet heyeti ve bu heyetle birlikte çalışacak müzisyenler yoktur. Bütün bunlardan ayrı olarak, Avrupa’nın meşhur opera ve operet heyetlerini davet edecek bir teşkilat da mevcut değildir. Ben bunları göz önünde tutarak, İstanbul Konservatuvarının bundan sonra takip edeceği usul ve şekillerini belirlemeye çalışmaktayım. Türkiye’de mûsikîyi geliştirmek gereklidir. Bunun için de her şeyden evvel iyi müzisyenler yetiştirecek bir konservatuvara ihtiyaç vardır. Temel amacım, İstanbul Konservatuvarının da, diğer Avrupa konservatuvarları gibi uluslararası üne sahip müzisyenler yetiştirdiğini görmektir” (“Profesör M. Marx’ın Tetkikatı”, *Cumhuriyet*, 26 Kasım 1932: 1 ve 4).

Bu ifadelerden de anlaşılacağı üzere, Marx tarafından, milli bir mûsikî yaratılması amacına giden yolda konservatuvarın yeri ve önemine işaret edilmektedir. Yine aynı amaç için, düzenli bir şekilde konser ve temsiller verecek bir orkestra, opera ve operet heyeti ve iyi yetişmiş müzisyenlerin yerine değinilmektedir. Joseph Marx bundan sonra, belirtilen amaçlara ulaşabilmek için takip edilecek yol konusunda da şu değerlendirmelerde bulunmuştur:

“Türk mûsikîsine dair birçok eser okudum ve birçok meslektaşlarımın izahatını dinledim. İyi ve güzel bir mûsikî. Bunu Batı mûsikîsi ile karıştırıp, güzel bir millî Türk mûsikîsi meydana getirmek pek mümkündür. Bunun için konservatuvarda Batı mûsikîsi ile beraber Türk mûsikîsini de öğretmek gereklidir. Bu şekil, gelişme yolunda büyük bir adım olacaktır. Bundan yüz sene evvel, Ruslar da bir mûsikî inkılâbı yapmak istediler. Onlar da Batı mûsikîsini beğenip benimsemek istediler. Ve ilk

olarak İtalyan operalarını alarak kendi lisanlarına adapte ettiler. Fakat Rusya’da bir kısım halk ve bütün Avrupa, Rusya’yı taklitçilikle itham etti. Bu hal, her tarafta nefret doğmasına neden oldu ve millî Rus mûsikîsi de yavaş yavaş kaybolmaya başladı. Fakat aradan altmış sene geçtikten sonra, üç büyük Rus müzisyeni, Avrupa ve Rus mûsikîsini birbirine karıştırıp orijinal bir mûsikî yarattı. Bu şekilde ortaya yeniden çıkan mûsikînin teorisi, yine Avrupa teorisi idi fakat buna Rus hissi, Rus duygusu, Rus millî zevki de karışmıştı. Bugünkü güzel Rus mûsikîsi bu suretle ortaya çıkmıştır. Türkiye’de bugün hemen hemen benzer durumdadır. Türk mûsikîsini, Batı teorisine uydurarak millî Türk mûsikîsini tespit etmek, bugün Türk gençliğinin üzerine düşen bir görevdir” (“Profesör M. Marx’ın Tetkikatı”, *Cumhuriyet*, 26 Kasım 1932: 4).

Joseph Marx’ın bütün ifadeleri göz önünde tutulduğunda, millî mûsikî yaratmak konusunda dönemin politik iradesi tarafından takip edilen politikalarla olan paralelliği dikkat çekmektedir.

Marx, yürüttüğü çalışmalar sonunda, konservatuvar programlarında yapılacak değişiklikler hakkında tespitlerini içeren bir rapor hazırlamıştır (“M. Marx Gitti”, *Cumhuriyet*, 5 Aralık 1932: 2). Raporunda vurguladığı üzere Marx, Türkiye’nin ilerde mûsikî alanında büyük bir rol oynayacağını düşünmektedir ve bunun temel dayanağı olarak ise şu hususları göstermektedir: Türklerin karakteristik bir halk ve sanat mûsikîsine sahip olmaları, Türk halkında mûsikî isteğinin olması, Avrupa’da eğitim gören Türk bestekârlarının önemli eserler vücuda getirmeleri, Türk mûsikîsinin dış tesirlerden uzak kalmış olması. Marx, söz konusu amaçlara ulaşabilmek için, yukarıda değinilen ifadelerine paralel olarak, takip edilecek metotlarla ilgili şu yolu önermiştir:

“Türk mûsikîsi işlenmeye çok müsaittir. Bugüne kadar mûsikî alanında çok az iş yapılmıştır. Batı mûsikîsi ile Türk mûsikîsinin millî özelliğini ortadan kaldırmak çok hatalı olur. Milliyet olmadan sanat yoktur. Vatan toprağına, vatan ezgilerine bağlılık mutlaka gereklidir. Yoksa güzel sanat kıymetsiz ve kansız bir sanat haline düşer. İstanbul’a gelen artistlerin, ‘Halk mûsikîye ilgi duymuyor’ yönündeki şikâyetleri biraz da sevindiricidir. Bu, İstanbul’un tam olarak Avrupalılaşmadığını, kendine özgü sanatını yitirmediğini göstermektedir. Millî özelliklere zarar vermemek şartı ile Avrupa mûsikîsi tekniğini halka mal ederek, bir mûsikî propagandası yapılmalıdır. Millî mûsikîyi Avrupa sanatlarına dâhil etmek, Türk müzisyenlerinin işidir. Bu gayeye ulaşabilmek için konservatuvarı ona göre ıslah etmek lazımdır” (Marx’ın Raporunun Özeti <https://cevadmemduhaltar.itu.edu.tr/marx-raporunun-ozeti.html> [Erişim tarihi: 30.11.2024]; “Tarihi Vesikalar”, *Mûsikî Mecmuası*, No: 11, 1 Ocak 1949: 17-18).

Bu noktada ulaşılmak istenen gayede konservatuvar, bir dinleyici kitlesi yetiştirip, sanat meraklılarını artırıp ve halk arasında ilgiyi çoğaltacağından, mûsikî için en iyi propaganda aracı olarak görülmektedir.

Marx’ın konservatuvardan sonra, mûsikî için diğer mühim bir propaganda vasıtası olarak önemine işaret ettiği unsur orkestradır. Bu bağlamda, konservatuvara bağlı bir orkestranın kurulmasını önermektedir. Bu yol takip edildiğinde, konserlerde bütün mûsikî edebiyatını çalmak ve İstanbul halkını düzenli olarak konserlere gelmeye alıştırmak için bir vasıta edinilmiş olacaktı (“Tarihi Vesikalar”, *Musiki Mecmuası*, No: 12, 1 Şubat 1949: 23). Marx’ın orkestra gibi önemine işaret

ettiği diğer unsurlar ise, opera, tiyatro ve mûsikî faaliyetleri konusunda radyoya önem verilmesidir. Diğer taraftan, tamamen Avrupa zihniyeti ile bir konservatuvarın kurulmasını hatalı görmektedir. Eski Türk mûsikîsinin, yeni Türk sanatında muhafaza edilmesi gerekliliğine inanmaktadır ve konservatuvarın bu yönde çalışmasını sürdürmesi gerektiğini düşünmektedir. Marx raporunda ayrıca, konservatuvarda hocalara yönelik uygulanacak tutumlara da yer vermiştir. Hocalar arasında merteye farkının olması, hocaların günde dört saatten fazla derse girmemesi, hocalar ve öğrenciler tarafından konserler verilmesi gerektiği yönündeki önerilerini sunmuştur (Marx'ın Raporunun Özeti <https://cevadmemduhaltar.itu.edu.tr/marx-raporunun-ozeti.html> [Erişim tarihi: 30.11.2024]). Joseph Marx raporunda mûsikîyi teşvik için ise şu iki ana yolun takip edilmesi gerektiğini belirtmektedir. “Mûsikîyi himaye ve teşvik eden kanunlar, talimatnameler, emirler çıkarmak” ve “Mûsikî müesseseleri tesis etmek”. Bunun için ilk olarak özel öğretimin sıkı bir kontrol altına alınması gerekliliğini belirtmiştir. Yani mûsikî alanında ders verecek kişiler, ehliyetini ispat eden kişiler olmalıydı. Bunun kontrolü de ya hükümet ya da belediye tarafından sağlanmalı idi. Bu önlemlerin konservatuvar öğrencisinin sayısını artıracak ve birçok yetenekli kişilerin ortaya çıkmasına vesile olacağı düşünülmekte idi. Bunlardan ayrı olarak, orta ve lise düzeyindeki mûsikî eğitimi ile ilgili olarak da çeşitli tekliflerde bulunmuştur. Mûsikî öğretmenlerinin mesleki vasıflarının yanında pedagojik niteliklere de sahip olması gerekliliği, orta mekteplerde mûsikî öğretiminin genişletilmesi, mûsikî öğretime daha fazla önem verilerek mûsikî dersinin zorunlu bir ders haline getirilmesi gibi önlemler dile getirilmiştir. Ayrıca, bu konuda yeterli kişilerden bir komisyon oluşturularak, söz konusu işlerin ayrıntıları ile saptanması ve gelişmesi lüzumu da belirtilmiştir (Marx'ın Raporunun Özeti <https://cevadmemduhaltar.itu.edu.tr/marx-raporunun-ozeti.html> [Erişim tarihi: 30.11.2024]; “Tarihi Vesikalar”, *Mûsikî Mecmuası*, No: 11, 1 Ocak 1949: 17-18).

Yukarıda üzerinde durulmaya çalışılan faaliyetlerinden ayrı olarak Joseph Marx tarafından, Eminönü Halkevi'nde 30 Kasım 1932 tarihinde “Millî Mûsikî ve Kültürdeki Mevkii” konulu bir konferans da verilmiştir (“Konservatuvar Mütahhassısının Konferansı”, *Son Posta*, 1 Aralık 1932: 3). Burada da yine, önceki söylemlerinde de vurguladığı gibi, Türk mûsikîsi ile Batı mûsikîsi arasında bir bağ tesis etmek gerekliliğini şu şekilde belirtmiştir:

“İnsanlığın tüm dilleri nasıl belirli ortaklıklar gösteriyor ve bir tek köke dayanıyorsa, mûsikî sanatının da ortak kökleri vardır. Örneğin, Türk mûsikîsinin teknik, şekil, kalıpları ile Batı mûsikîsininkiler arasında akrabalık vardır. Bu akrabalıklardan yararlanarak millî Türk mûsikîsi ile Avrupa mûsikîsini yakınlaştırmak neden mümkün olmasın? Eğer Türk mûsikîsi Batı'ya doğru, Batı mûsikîsi de doğuya doğru birer adım atarsa, söz konusu yakınlık sağlanmış olur ve böylece millî

mûsikînin seciyesi zarar görmeden, iki mûsikî arasında şimdi olduğundan daha yakın bir ilişki ortaya çıkar” (J. Marx, “Mûsikî ve Mûsikînin Kültürdeki Yeri”, *Yeni Türk Mecmuası*, Cilt 1, No: 4, Kânunusani 1933: 311-312).

Konuşmasının devamında ise millî Türk mûsikîsinin temellerinin korunması gerektiğine özellikle işaret ederek, asıl yapılmak istenilenleri şu cümlelerle dile getirmiştir:

“Benim gayem, millî mûsikînin temel esaslarını bozmadan, gelişmesini sağlamaktır. Fakat bundan Türk mûsikîsi ile Batı mûsikîsinin birbirine karıştırılarak ‘karmaç’ yapmak anlamı çıkarılmamalıdır. Sanatta bunu yapmak doğru değildir. Sanat bir ağaca benzer. Ağaç fidanken dikilir, büyür ve sahibi tarafından korunur. Ancak onu, her istenilen tarafa çevirip bükemeyiz. Zorla çevirip bükme istesek kırılır, ölür. Tıpkı bunun gibi sanat da isteğe göre şu veya bu tarafa döndürülemez. Eğer Türk mûsikîsini istediğimiz yöne eğip büksek, onu öldürmüş oluruz. Türk mûsikîsi gerek millî kaynaklardan gerek Avrupa kaynaklarından kuvvet alarak kendi kendine büyümelidir” (J. Marx, “Mûsikî ve Mûsikînin Kültürdeki Yeri”, *Yeni Türk Mecmuası*, Cilt 1, No: 4, Kânunusani 1933: 312-313).

Yukarıda üzerinde durulmaya çalışılan faaliyetlerini tamamladıktan sonra Marx adına, Vali ve Belediye Başkanı tarafından bir yemek de düzenlenmiştir. Burada Belediye Başkanı Muhittin Bey, el birliği ile çalışıldığı takdirde Türk mûsikîsi adına çok önemli sonuçlar alınacağını belirtmiş, Marx’ın çalışmalarının Türk gençlerinin işini kolaylaştıracağını, kendisinin yüksek meziyetlerine işaret ederek dile getirmiştir. Bunun üzerine söz alan Marx ise, Türk mûsikîsinde mevcut olan büyük istikbale işaret etmiştir (“Konservatuvar Mütahassısı Şerefine Verilen Ziyafet”, *Vakit*, 23 Kasım 1932: 9). Çalışmalarını tamamladıktan sonra Marx, söz konusu raporunda yer alan unsurların uygulanması ile elde edilen sonuçları değerlendirmek için, yeniden gelmek üzere İstanbul’dan ayrılacaktır (“M. Marx Gitti”, *Cumhuriyet*, 5 Aralık 1932: 2).

Bundan sonra Joseph Marx, 13 Haziran 1933 tarihinde yeniden İstanbul’a gelerek, konservatuvara ait meseleler üzerinde çalışmalarını sürdürmüştür (“M. Marx”, *Vakit*, 14 Haziran 1933: 4). Marx’ın bu ikinci gelişinde yürüttüğü çalışmalar sonucunda, konservatuvar, başlangıç ve tekâmül devresi olmak üzere iki kısma ayrılmıştır. Ayrıca yeni yapılan düzenlemeler ile programlardaki yardımcı derslere de önem verilmiştir. İstanbul gibi konserleri ve opera temsilleri az olan bir şehirde, söz konusu yardımcı dersler öğrencinin genel mûsikî bilgisini artıracığı için önemli görülmekteydi. Bunlardan ayrı olarak Marx, çeşitli vesilelerle mûsikî kültürünün önemi hakkında propaganda yapılması gerekliliğine özellikle işaret etmiştir. Kendisi, Türk mûsikîsi ile ilgili gözlemlerini tamamladıktan sonra 23 Haziran 1933 tarihinde İstanbul’dan ayrılacaktır (“Opera Mektebi Açılıyor”, *Milliyet*, 28 Haziran 1933: 3).

Şehirden ayrıldıktan sonra Marx, Türk mûsikîsi ile ilgili intibalarını içeren bir rapor hazırlayarak, Maarif Vekili Reşit Galip Bey’e göndermiştir. Raporda, mûsikî meselesinde Türklerin yetenekleri

nispetinde büyük başarılar elde edilememiş olmasının temel nedenini, etkisini yitirmeyen eski ananeler ve Türkiye’de mûsikî hayatının ilgili kanunlarla bir düzen altına alınmamış olmasını göstermiştir. Bundan dolayı, Avrupa’daki gibi modern mûsikî müesseselerinin kurulmasından başka, kanun ve emirlerle mûsikînin ileri götürülmesi gerekliliğine değinmiştir. Ayrıca Türk mûsikîsinin en büyük eksikliğinin halktaki ilgisizlik olduğunu belirterek, çalışmaların bu noktalarda yoğunlaştırılması gerektiğine dikkat çekmiştir (“Türk Mûsikîsi ve Mûtehassısı”, *Son Posta*, 4 Temmuz 1933: 3).

3 Eylül 1933 tarihine gelindiğinde, Joseph Marx ile belediye arasında imzalanan sözleşmenin süresinin dolduğu anlaşılmaktadır (“Konservatuvar Mûtehassısı M. Marx ile Belediye Arasındaki Mukavelename Müddeti Bitmiştir”, *Cumhuriyet*, 3 Eylül 1933: 2). Yapılan değerlendirmeler sonucunda, hükümet tarafından 01.01.1934 tarihinde, kendisinin hizmetlerinden bir süre daha faydalanılmak üzere anlaşmanın yenilenmesine karar verilmiştir (BCA, 30-18-1-2/42-1-2). Bu gelişmeler ardından 24 Mayıs 1934 tarihinde yeniden İstanbul’a gelen Marx, İstanbul Konservatuvarının ıslahı yolundaki çalışmalarını sürdürmüştür (“Konservatuvar Mûtehassısı Geldi”, *Vakit*, 26 Mayıs 1934: 4). Son bir yıl içindeki faaliyetleri ve elde edilen neticeleri değerlendirmiş, dersler ve öğrenciler üzerinde etütler yapmıştır. Ayrıca kendisinin başkanlığında, konservatuvar müdürü ile hocaların katılımıyla oluşturulan bir komisyon, düzenli bir şekilde toplanarak, gelecek senenin programlarında takip edilecek usuller ve konservatuvara ilavesi düşünülen bölümler üzerinde çalışmalar gerçekleştirmiştir. Bu konuda özellikle opera eğitimi üzerinde durulduğu anlaşılmaktadır (“Profesör Marx’ın Tetkikleri”, *Cumhuriyet*, 12 Haziran 1934: 2). Yürütülen bu çalışmalar sonucunda, konservatuvardaki öğretim sahasının biraz daha genişletilmesine karar verilmiş, öğrencinin mûsikî seviyesini yükseltecek bazı dersler programlara eklenmiştir. Ayrıca yapılan program gereğince yeni konservatuvar orkestrasının esasları belirlenerek, gelecek seneler zarfında düzenli bir şekilde konserler verilmesi de kararlaştırılmıştır. Bu konserlerle, bir taraftan mûsikî, diğer taraftan da konservatuvar lehine propaganda yapılması amaçlanmıştır (“Konservatuvar Mûtehassısı Mûsikî Hayatı Yaratmak Lazımdır Diyor”, *Hakimiyeti Milliye*, 29 Mayıs 1934: 3).

Joseph Marx’ın Önerileri Doğrultusunda Yapılan Düzenlemeler

Marx’ın yukarıda üzerinde durulan önerileri doğrultusunda yapılan düzenlemelere geçmeden önce şu nokta belirtilebilir ki, onun ileri sürdüğü görüşler, 1926’dan beri devam eden alaturka-

alafranga mûsikî tartışmalarını yeniden alevlendirmiştir. Örneğin Peyami Safa, Türk mûsikîsinin Batı tekniği ile ahenge sokularak geliştirmek yönündeki fikirlerin ilk defa Joseph Marx tarafından ortaya atılmadığını, senelerden beri bu konunun tartışıldığını belirtmiş, nazariye ve tahlil yoluyla bu konunun içinden çıkmanın mümkün olmadığını savunmuştur. Ancak yine de bu gibi fikirlerin mevcut olan tartışmaları yeniden gündeme getirerek, belki de konuyu sonuca ulaştırabileceği üzerinde durarak, bu tür tartışmaların önemine dikkat çekmiştir (Safa, 5 Aralık 1932: 3).

Ayrıca Peyami Safa tarafından, 1932 yılının Aralık ayında konuyla ilgili bir müzik anketi de düzenlenmiştir. Safa'nın yaptığı anket kapsamında elde edilen sonuçlar, müzisyenlerin sentez fikrine yönelik fikirlerini ortaya koymuştur. Örneğin sentez fikrine baştan itibaren karşı çıkan, Necip Yakup, Rauf Yekta, Nimet Vahid gibi isimler, böyle bir çalışmanın sağlıklı bir sonuç vermeyeceğini düşünmekteydiler. Yine Münir Nurettin, İzzet Nezihi, Ruşen Ferit, Andonyades, Ferdi Ştatzer gibi isimler de sentez fikrine temkinli yaklaşmakta ve her iki müziği kendi seyrinde bırakmanın daha doğru olacağına inanmaktaydılar. Sentez fikrine karşı çıkmayan Yusuf Ziya ve Hasan Ferit gibi isimler ise bunu, ancak yetenekli bestekârların yapabileceğini savunmaktaydılar. Bu görüşler, devletin takip ettiği müzik politikasının toplumda yarattığı ikilem ve kafa karışıklığının 1932 yılı sonu itibarıyla devam ettiğini göstermektedir (Bayındır Uluskan, 2023: 33). *Cumhuriyet* gazetesinin 9 Mayıs 1933 tarihli nüshasında ise, İstanbul Konservatuvar Müdürü Yusuf Ziya Bey, Batı müziğinin her yönüyle takip edilmesi gereken bir model olduğunu belirterek şu ifadelerle yer vermiştir:

“Eski devrilerde, ilhamını halktan ve memleketin hayatından alan bestekârlar yetişmesine muhit müsait değildi. Bundan dolayı millî heyecan ve hisleri ifade eden bir bestekârda yetişmemiştir. Şimdi yalnız halk melodileri dikkatimizi çekiyor. Fakat bunlara bir sanatkâr eli değmediği için mûsikî denemez. Ancak halkın genel hislerini ifade kabiliyetinde olan bu melodiler, bestekârlar için çok zengin ilham kaynağıdır. Yeni nesil için, mûsikî tekniğini bilerek yetişen ve millî duyguyu ifade edebilecek kabiliyette olan şahsiyetlerin eserleri Türk mûsikîsi olacaktır” (Özdemir, 2018: 173).

Söz konusu tartışmalar devam ederken Gazi Mustafa Kemal Paşa'nın, 1 Kasım 1934 günü TBMM'de yaptığı konuşmasındaki, “*Ulusal, ince duyguları, düşünceleri anlatan, yüksek deyişleri, söyleyişleri toplamak; onları, bir gün önce genel son mûsikî kurallarına göre işlemek gerektir. Ancak bu şekilde Türk ulusal mûsikîsi yükselebilir, evrensel mûsikîde yerini alabilir*” (TBMMZC, Dönem: 4, Cilt: 25, 01.11.1934: 4) yönündeki ifadeler, mûsikî alanında atılacak yeni adımların habercisi idi. Mustafa Kemal Paşa'nın söz konusu izahatlarını, İçişleri Bakanı Şükrü Kaya ve Matbuat Umum Müdürü Vedat Nedim Tör'ün, radyo programlarından alaturka mûsikînin tamamen kaldırılması yönünde verdiği karar takip edecektir. Böylelikle alaturka müziğe, 2 Kasım 1934'den

6 Eylül 1936'ya kadar süren yasak getirilmiş oldu (Bayındır Uluskan, 2023: 33). 7 Kasım 1934 tarihinden itibaren radyoda sadece Batı tekniği ile bestelenmiş mûsikî parçalarının çalınmasına başlandı ("Radyo Programlarından Düünden İtibaren Alaturka Mûsikî Kaldırıldı", *Milliyet*, 2 Kasım 1934: 1 ve 2). Marx'ın sunduğu önerilerden birinin, mûsikî faaliyetleri konusunda "radyoya önem verilmesi" olduğu göz önünde tutulacak olursa, bu doğrultuda adımların atıldığı söylenebilir.

Söz konusu gelişmeleri *Hâkimiyeti Milliye* gazetesi 2 Kasım 1934 tarihli nüshasında, "Radyoda Alaturka Saz Çalınmayacak" başlığı ile yazdığı haberle duyurmuştur ("İstanbul Radyosu'nda Hazırlık, Radyoda Alaturka Saz Çalınmayacak", *Hakimiyeti Milliye*, 2 Kasım 1934: 2). 3 Kasım 1934 tarihli nüshada Falih Rıfkı tarafından kaleme alınan yazıda ise şu ifadeler yer verilmiştir:

"Medrese ve mektep nasıl birlikte yaşayamazsa, Doğu ve Batı mûsikîlerinin de birlikte yaşamalarına imkân yoktur. Alaturka mûsikî, gazelleri, şarkıları ile genç ve öz inkılâp içinde her şeyden şikâyet eder bir sesle ağlıyordu. Eğer büyük inkılabın ruhumuzdaki yankılarını, mûsikî, resim, heykel, şiir ve mimari ile dışa yansıtamazsak, onun içimizde yaşadığına nasıl inanabiliriz. Biz Batı medeniyetinin içindeyiz. Bu medeniyetin içinde nasıl bir Alman, bir Fransız, bir İtalyan, bir Rus sesi varsa, bir de Türk sesi olacaktır. İlk zamanlar bir deneme, bir öğreniş ve bir taklit döneminden geçeceğiz. Batılı müzisyenlerden yararlanacağız. Öz ses, Batı medeniyeti mûsikîsinin bilgisini kavramış olan Türk sanatkarlarının yüreğinden kopacaktır" (Falih Rıfkı, 3 Kasım 1934: 2).

Benzer şekilde, Falih Rıfkı (12 Kasım 1934: 1 ve 2) tarafından kaleme alınan diğer bir yazıda da, millî mûsikînin yaratılması için yabancı uzmanlardan yararlanılması ve bu uzmanların uzun yıllar Türkiye'de kalarak, bir yandan gençlere teknik terbiye vermesi, diğer yandan da onlarla birlikte Türk mûsikîsinin eserlerini bulmaya çalışmaları gerektiği belirtilmiştir. Yine, gerek yerli gerek yurt dışından getirilecek sanatkarlar tarafından konserler verilmesi gerekliliğine de değinilmiştir. Başlangıçta bu konserlere ilginin az olacağı ancak zamanla mûsikînin, önce merak sonra zevk, nihayet vazgeçilmez bir ihtiyaç haline geleceği de vurgulanmıştır. Bunların yanı sıra, radyonun da bu amaç için kullanılması gerekliliği gibi teşvik tedbirleri üzerinde de durulmuştur.

Diğer taraftan Kültür Bakanlığı tarafından, millî mûsikî hakkında bazı tedbirler de alınmıştır. Bu cümleden olarak İstanbul'a bir mûsikî mütehassısı gönderilerek, konservatuvar tarafından toplanılan halk türkülerinin tetkik edilmesine başlanmıştır ("Türk Mûsikîsi İçin Yeni Çalışmalar Yapılıyor", *Hakimiyeti Milliye*, 6 Kasım 1934: 3). Aslında konservatuvar hocaları, birkaç seneden beri Anadolu'nun en ücra köşelerine kadar yaptıkları seyahatlerde türkülerini toplamışlar ve bunları tespit etmişlerdi. Şimdi konservatuvar hocaları ile lise ve ortaokullardaki mûsikî öğretmenleri, bu türkülerden istifade etmek sureti ile yeni eserler ortaya çıkarmak üzere çalışacaklardı ("Türk Milletinin İsteddiği Mûsikî", *Milliyet*, 7 Kasım 1934: 1 ve 6). Görüldüğü üzere, halk ezgileri üzerinde gerçekleştirilen çalışmalara da hız verildiği anlaşılmaktadır. Yeni Türk mûsikîni yaratmak

yolunda atılan bu çalışmalarla ilgili olarak Konservatuvar Müdürü Yusuf Ziya Bey tarafından şu ifadeler yer verilmiştir:

“Yeni ve millî Türk mûsikîsi doğacaktır. Buna inanmak gerekir. Bazı kimseler, Türk mûsikîsini armoni ile yapmanın iyi olmadığını, melez olduğunu söylüyorlar. Bu iddia tamamen esassızdır. Mûsikînin fenninde milliyet olmaz. Çünkü ilim ve fen beynelmileldir. Biz millî eserlerin yapılışında, Batı’nın ilim ve tekniğinden yararlanacağız. Çünkü her şeyde büyük varlıklar yaratan millî hisse, bugünkü alaturka katiyen yeterli değildir” (“Millî Mûsikî Doğacaktır”, *Cumhuriyet*, 12 Kasım 1934: 1).

Bilindiği üzere yeni millî mûsikînin, halkın gereksinimlerini karşılayacak özellikte üretilebilmesi için uzun bir süreye ihtiyaç olduğu anlaşıncı, geleneksel mûsikîlere ilişkin tutum ve önlemlerde değişiklik yapılacaktı. Bu çerçevede 1936 yılına gelindiğinde radyoda halk ezgileri geleneksel biçimde yayımlamaya devam ederken, geleneksel sanat mûsikîsine de yer vermeye başlanacaktır. Bu gelişmelerle ilgili olarak Oransoy, “Atatürk, önceki yıllarda “Şark mûsikîsi” terimiyle andığı geleneksel sanat mûsikîsini, *Ulus gazetesinde 1938 yılı başında yayınlattığı bir yazıda, “eski mûsikîmiz” ve “klasik Osmanlı mûsikîsi” terimleriyle adlandırdığı gibi, bu mûsikîyi geliştirerek çok sesli mûsikîye ulaşmayı tasarlayan çabalara karşı olmadığını da sezdirdi”* değerlendirmesinde bulunmaktadır (Oransoy, 1988: 1522). Aslında bu algının baştan beri mevcut olduğu söylenebilir. Bu kapsamda Marx tarafından tıpkı insanlığın tüm dillerindeki ortaklıklar gibi mûsikî sanatında da müşterek köklere işaret etmesi, alaturka mûsikînin arıtılması gibi gündeme gelen fikirler, mûsikî alanında tüm unsurların bir potada belirli tezlerle birleştirilebileceği fikrini ortaya koymaktadır. Bu anlamda, söz konusu tepkilerin ve başarısızlıkların nedeninin, yapılmak istenenlerin tam olarak anlatılamaması ve yanlış anlaşılması olduğu söylenebilir. Diğer taraftan Mûsikî İnkılabı’nın zaman alıcı bir özelliği olması, halkın genel olarak müziğe ilgisizliği, radyonun kısıtlılığı göz önünde tutulduğunda gelişmiş teknolojik imkânların sınırlılığı, maddi nedenlerden doğan kaygılar gibi birçok etmenin etkili olduğu da ifade edilebilir.

Yukarıda üzerinde durulmaya çalışılan bütün bu unsurlardan ayrı olarak, hatırlanacağı üzere Joseph Marx raporunda, halkı millî mûsikîye alıştırmak için konserlerin önemine özellikle işaret etmiş, konservatuvar bünyesinde, düzenli konserler verecek bir orkestranın oluşturulması gerekliliğine değinmişti (Marx’ın Raporunun Özeti, <https://cevadmemduhaltar.itu.edu.tr/marx-raporunun-ozeti.html> [Erişim tarihi: 30.11.2024]). Buna binaen, konservatuvar orkestrasının senelik konserler vermeye başlamasının da kararlaştırıldığı görülmektedir. Konserlerden ilki, 8 Kasım 1934’de (“Konservatuvar Orkestrasının Dün Akşamki Konseri”, *Akşam*, 9 Kasım 1934: 2), ikincisi ise 18 Aralık 1934’de verilmiştir (“Konservatuvarın İkinci Konseri”, *Cumhuriyet*, 22

Kasım 1934: 3). Bu ilk tecrübelerde halkın ilgisinin istenen düzeyde olmadığı görülse de daha sonraki süreçte bu ilginin giderek arttığı gözlemlenecektir (“Teklif Ediyoruz Mûsikî Yayma Teşkilatı Yapalım!”, *Cumhuriyet*, 28 Kasım 1934: 1).

Joseph Marx’ın halka mûsikîyi sevdirmek yolundaki önerilerinden bir diğeri ise, İstanbul’da bir operanın kurulması idi (Marx’ın Raporunun Özeti, <https://cevadmemduhaltar.itu.edu.tr/marx-raporunun-ozeti.html> [Erişim tarihi: 30.11.2024]). Bu yolda da ilk adımların atıldığı görülmektedir. Bu minvalde ülkede operanın temelini atmak üzere, Konservatuvar Müdürü Yusuf Ziya Bey’in başkanlığındaki sanatkârlar ve aktörler, opera heyeti teşkil etmek için bir komite oluşturmuşlardır (“Opera Heyeti Kuruldu”, *Hakimiyeti Milliye*, 18 Kasım 1934: 3). Ardından ilk olarak, *Ülkü Yolu*, *Taş Bebek* ve *Bayender* operalarının, İstanbul ve Ankara’da çeşitli tarihlerde temsil edilmesine karar verilmiştir. Söz konusu temsiller, daha sonra diğer şehirlerde de gerçekleştirilecek, halkevlerinin gerekli gördüğü miktarda tekrarlanacaktı. Ayrıca tiyatro, halka serbest ve parasız olarak açık bulundurulacaktı. Güzel Sanatlar Akademisi Seramik Hocası İsmail Hakkı Bey bu münasebetle şunları söylemiştir: “*Bu yüksek teşebbüsten beklenen gaye, sanatı halka sevdirmek ve sanat hareketlerini halk kitleleri arasında yaymaktır. Bu suretle halk arasında gizli kalmış birçok kabiliyetler ortaya çıkacak ve şimdiye kadar sınırlı bir sahayı aşamayan sanatın sınırları genişleyecektir*” (“İlk Operalarımız”, *Cumhuriyet*, 19 Kasım 1934: 5).

Üzerinde durulmaya çalışılan bütün bu unsurlardan ayrı olarak, hatırlanacağı üzere, Joseph Marx raporunda, mûsikîyi teşvik için, “mûsikîyi himaye ve teşvik eden kanunlar çıkarmak”, “mûsikî müesseseleri tesis etmek”, “orta mekteplerde mûsikî öğretiminin genişletilmesi”, “bu konuda yeterli kişilerden bir komisyon oluşturularak, söz konusu işlerin ayrıntıları ile saptanması” yönünde de öneriler sunmuştu. İşte söz konusu öneriler doğrultusunda da adımların atıldığı görülmektedir (Marx’ın Raporunun Özeti <https://cevadmemduhaltar.itu.edu.tr/marx-raporunun-ozeti.html> [Erişim tarihi: 30.11.2024]; “Tarihi Vesikalar”, *Mûsikî Mecmuası*, No: 11, 1 Ocak 1949: 18). Bu çerçevede ulusal mûsikînin yerleşmesi için bir mûsikî kurultayı toplanması kararlaştırılmıştır (“Ulusal Mûsikî Kurultayı”, *Son Posta*, 24 Kasım 1934: 3). Ulusal mûsikîye yön vermek ve bu konuda alınacak tedbirleri görüşmek üzere kurultay, 26 Kasım 1934 tarihinde Ankara’da Maarif Vekili Zeynel Abidin Bey’in başkanlığında toplanmıştır. Kurultayda ulusal mûsikî işi, “terbiye” ve “sanat” bakımından olmak üzere iki taraflı tetkik edilmiştir. Mûsikî hayatında yapılacak atılımları açıkça ortaya koyabilmek için, burada görüşülen programa aynen yer verilebilir. “Terbiye” bakımından görüşülen esaslar: Radyodan sonra, umumi mahallerde çalınan alaturka mûsikînin

yasaklanması çareleri, ailede mûsikî terbiyesi, ilk ve ortaokullarda mûsikî öğretiminin organizasyonu, lise sınıflarına mûsikî tarihi dersinin konulması, mûsikî derslerinin sınıf geçilmesine tesiri, mûsikî öğretiminin teftişi, konserler vasıtasıyla halkın mûsikî zevkini terbiye (“Mûsikî Kongresi Bugün Toplanıyor”, *Kurun*, 26 Kasım 1934: 1). Sanat bakımından görüşülen esaslar ise şunlardı: Mûsikîde ihtisas ihtiyaçları, konservatuvar ihtiyacı, Türk bestekârlarına düşen vazife, eserde mûsikî inkılabı, bestekârlara çalışmaları için tanınacak kolaylıklar, mûsikî eserlerinin telif haklarının düzenlenmesi ve tespiti, bütün bu organizasyonlar için encümenler teşkili (“Ulusal Mûsikîmize Verilecek Yol Ne Olacaktır?”, *Milliyet*, 25 Kasım 1934: 1 ve 5). Kurultay sonunda, “Türkiye Devlet Mûsikî ve Tiyatro Akademisinin Ana Çizgileri” isimli bir rapor hazırlanmıştır. Ayrıca raporda Millî Mûsikî Mektebi’nin yetersizliği ve bu mektebin Devlet Mûsikî Konservatuvarına dönüştürülmesi gerektiği üzerinde durulmuştur (“Konservatuvar”, *Akşam*, 29 Kasım 1934: 1). Bütün bu unsurlar göz önünde tutulduğunda, atılan adımlarda Marx’ın önerilerinin izlerini görmek mümkündür.

SONUÇLAR

Kültürün millî bilinci ve aidiyet hissini geliştiren başat amaca hizmet etmesinden dolayı, yeni kurulan Türkiye Cumhuriyeti Devleti politikalarında Müzik İnkılabı, ayrı bir yere ve öneme sahip olmuştur. Kültürel alandaki en önemli inkılaplardan biri olan Müzik İnkılabı’nın temel amacı, “ulusal ve çağdaş bir müzik” yaratmaktır. Bu amaca ulaşmak için, 1924 yılından itibaren önemli adımlar atılsa da yeterli bilgi birikimi ve deneyime sahip insan kaynağının yetersizliği, yabancı uzmanlardan yararlanma fikrini gündeme getirmiştir.

Bu kapsamda Cumhuriyet’in ilk yıllarında Türkiye’ye davet edilen bir isim de Avusturyalı Besteci ve Müzik Eleştirmeni Joseph Marx olmuştur. Kendisi Türkiye’ye 1932, 1933, 1934 yıllarında olmak üzere üç kez gelmiştir ve yürüttüğü çalışmalar sonucunda önerilerini sunmuştur. Bu öneriler kapsamında, “Millî özelliklere zarar vermemek şartı ile Avrupa mûsikîsi tekniğini halka mal etmek” gerekliliğine işaret eden Marx, en önemli meselenin, “Türk mûsikîsini Batı mûsikîsine yaklaştırarak, aralarında bir bağ tesis etmek” olduğunu ısrarla belirtmiştir. Bu noktada insanlığın bütün dillerinde olduğu gibi, mûsikî sanatındaki müşterek kökleri dile getirerek, Türk mûsikîsi ile Batı mûsikîsi arasındaki akrabalığa işaret etmiş ve bu akrabalıktan yararlanılarak millî Türk mûsikîsi ile Avrupa mûsikîsini birbirine yaklaştırmak gerektiğini savunmuştur.

Dönemin politik iradesine paralel olan bu amaca ulaşabilmek için, konservatuvarın yeri ve önemine özellikle dikkat çekmiştir. Bu noktada ulaşılacak istenen gayede konservatuvar, bir dinleyici kütlesi yetiştirip, sanat meraklılarını artırıp ve halk arasında ilgiyi çoğaltacağından, mûsikî için en iyi propaganda aracı olarak görülmüş ve asıl çalışmalarını konservatuvarın ıslahı üzerinde yoğunlaştırmıştır. Marx'ın konservatuvardan sonra, mühim bir propaganda vasıtası olarak önemine işaret ettiği diğer unsur, halkı müziğe alıştırmak için vasıta olarak gördüğü bir orkestra kurmak ve düzenli konserler vermektir. Bunların yanında, opera, tiyatro ve mûsikî faaliyetleri konusunda radyoya önem verilmesine özellikle dikkat çekmiştir. Bütün bunlarda ayrı olarak, “mûsikîyi himaye ve teşvik eden kanunlar, talimatnameler, emirler çıkarmanın” ve “mûsikî kurumları tesis etmenin” gerekliliğini de belirtmiştir.

Bilindiği üzere 1934 yılında hız kazanan mûsikî atılımları ile, radyo programlarında sadece Batı tekniği ile bestelenmiş mûsikî parçaları çalınmış, konservatuvar bünyesinde bir orkestra kurularak düzenli konserler verilmeye başlanmış, operanın temeli atılarak ilk temsiller verilmiştir. Bütün bunlardan ayrı olarak, ulusal mûsikînin yerleşmesi için bir mûsikî kurultayı toplanarak, mûsikî alanında önemli kararlar alınmış ve kurultay sonunda, “Türkiye Devlet Mûsikî ve Tiyatro Akademisinin Ana Çizgileri” isimli bir rapor hazırlanmış ayrıca Ankara Mûsikî Muallim Mektebi'nin, konservatuvara dönüştürülmesine karar verilmiştir. Joseph Marx'ın önerileri göz önünde tutulacak olursa, bu girişimlerde onun önerilerinin izlerini görmek mümkündür.

Bütün bu unsurlar göz önünde tutulduğunda, Joseph Marx'ın önerileri doğrultusunda birçok önemli adım atıldığı, kendisinin Türk mûsikî hayatının gelişmesine önemli katkılar sunduğu söylenebilir. Onun önerileri, millî unsurları kaybetmeden modern bir mûsikî inşa etmek ve devlet eliyle yürütülecek politikaları şekillendirmek açısından önemli bir yere sahip olmuştur. Söz konusu önerilerin hayata geçirilmesinde belirli noktalarda aksaklıklar yaşanmışsa da konservatuvar temelli kurumsallaşma, Batılı metotlarının benimsenmesi ve millî müzik kimliğinin korunarak geliştirilmesi gibi temel prensipler doğrultusunda atılan adımlar, dönemin politikalarına yön vermiştir.

KAYNAKLAR

Akdağ, Ö. (2008). Cumhuriyet'in ilk yıllarında eğitim alanında yabancı uzman istihdamı (1923-40). *Uşak Üniversitesi Sosyal Bilimler Dergisi*, 1/1, 45-77.

- Aksoy, B. (1985). Tanzimat'tan Cumhuriyet'e musiki ve batılılaşma. *Tanzimat'tan Cumhuriyet'e Türkiye ansiklopedisi* içinde (Cilt 5, 1212-1236 ss.). İstanbul: İletişim Yayınları.
- Altar, C. M. (2001). *Opera tarihi*. C. 4. İstanbul: Pan Yayıncılık.
- Atatürk'ün söylev ve demeçleri (1918-1937) (1997). C. III. Ankara: Türk Tarih Kurumu Basımevi.
- Bayındır Uluskan, S. (2010). *Atatürk'ün sosyal ve kültürel politikaları*. Ankara: Atatürk Araştırma Merkezi Yayınları.
- Bayındır Uluskan, S. (2023). Alaturka müziği yasağı öncesi Peyami Safa'nın yaptığı bir anket çalışması (7-29 Aralık 1932): Musikimiz hangi yola girmeli? *Marmara Üniversitesi Türkiyat Araştırmaları Dergisi*, X/(Cumhuriyet'in 100. Yılı Özel Sayısı), 1-39.
- Balkılıç, Ö. (2009). *Cumhuriyet, halk ve müzik- Türkiye'de müzik reformu 1922-1952*. Ankara: Tan Kitabevi Yayınları.
- Ergün, M. (1997). *Atatürk dönemi Türk eğitimi*. Ankara: Ocak Yayınları.
- Falih Rıfkı. (1934, 3 Kasım). Türk musikisi. *Hakimiyeti Milliye*, s. 2.
- Falih Rıfkı. (1934, 12 Kasım). Türk musikisi. *Hakimiyeti Milliye*, s. 1 ve 2.
- Gökalp, Z. (2021). *Türkçülüğün esasları*. İstanbul: Ötüken Neşriyat.
- Gökay, O. Ş. (1941). *Devlet konservatuvarı tarihçesi*. Ankara: Maarif Matbaası.
- Güray, C. (2018). Cumhuriyet politikalarının halk müziğine yaklaşımı: Bir toplumsal dönüşüm modeli. Fırat Kutluk (Der.), *Cumhuriyet'in müzik politikaları* içinde (15-45 ss.). İstanbul: h2O Kitap.
- Kolukırık, K. (2019). *Türk müzik tarihinde Dârü'l-Elhân ve Dârü'l-Elhân mecmuası*. Ankara: Atatürk Kültür Merkezi Başkanlığı.
- Marx, J. (Kânunusani 1933). Musiki ve musikinin kültürdeki yeri. *Yeni Türk Mecmuası*, Cilt 1, No: 4, s. 309- 313.
- Oransoy, G. (1983). Çok sesli musiki. *Cumhuriyet dönemi Türkiye ansiklopedisi* içinde (C. VI, 1517- 1530 ss.).
- Özdemir, S. (2018). Türk müziği radyo yasağı ve 1934 medyası. F. Kutluk (Der.), *Cumhuriyet'in müzik politikaları* içinde (165-202 ss.). İstanbul: h2O Kitap.
- Paçacı, G. (1999a). Cumhuriyet'in sesli serüveni. G. Paçacı (Ed.), *Cumhuriyet'in sesleri* içinde (10-29 ss.). İstanbul: Tarih Vakfı Yayınları.

- Paçacı, G. (1999b). İki musikinin karşılaşma süreci ve eğitim. G. Paçacı (Ed.), *Cumhuriyet'in sesleri içinde* (104-106. ss.). İstanbul: Tarih Vakfı Yayınları.
- Peyami Safa. (1932, 5 Aralık). Saz ve söz. *Cumhuriyet*, s. 3.
- Say, A. (1998). *Türkiye'nin müzik atlası*. İstanbul: Borusan Kültür ve Sanat Yayınları.
- Say, A. (2000). *Müzik tarihi*. Ankara: Müzik Ansiklopedisi Yayınları.
- Say, A. (2005). *Müzik ansiklopedisi*. C. 2. Ankara: Müzik Ansiklopedisi Yayınları.
- Toker, H. ve Özden E. (2013), Osmanlı Devleti'nde müzik eğitimi veren önemli kurumlar. *Rast Müzikoloji Dergisi*, I(2), 107-128.
- Tongur, H. (t.y.a). Belediye Konservatuvarı'nın kuruluşu ve gelişimi. H. Tongur (Haz.), *Kuruluşunun ellinci yılında İstanbul Belediye Konservatuvarı içinde* (8-15 ss.). (y.y.): Orkestra Dergisi Yayınları.
- Tongur, H. (t.y.b). 1955'den buyana Belediye Konservatuvarı. H. Tongur (Haz.), *Kuruluşunun ellinci yılında İstanbul Belediye Konservatuvarı içinde* (24-65 ss.). (y.y.): Orkestra Dergisi Yayınları.
- Turan, Ş. (2005). *Türk kültür tarihi, Türk kültüründen Türkiye kültürüne ve evrenselliğe*. Ankara: Bilgi Yayınevi.
- Uçan, A. (2012). *Aramızdan ayrılışının kırkıncı yılında Eduard Zuckmayer ve Cumhuriyet müzik eğitimi*. Ankara: Müzik Eğitimi Yayınları.
- Uçan, A. (2015). *Türk müzik kültürü*. Ankara: Evrensel Müzik ve Yayınevi.
- Üstel, F. (1999). 1920'li ve 30'lu yıllarda "millî musiki" ve "musiki inkılâbı". G. Paçacı (Ed.), *Cumhuriyet'in sesleri içinde* (40-49 ss.). İstanbul: Tarih Vakfı Yayınları.
- Yücel, Ü. (1983). *Çağdaş düşüncenin ışığında Atatürk*. İstanbul: Dr. Nejat F. Eczacıbaşı Vakfı Yayınları.

Web Kaynakları

(Erişim linki: <https://cevadmemduhaltar.itu.edu.tr/marx-raporunun-ozeti.html>), (Erişim tarihi: 30.11.2024).

Arşiv Kaynakları

T.C. Cumhurbaşkanlığı Devlet Arşivleri Başkanlığı Cumhuriyet Arşivi (BCA)

BCA, Fon: 180-9-0-0, Kutu: 33, Gömlek: 177, Sıra: 8, 04.08.1924.

BCA, Fon: 180-9-0-0, Kutu: 36, Gömlek: 190, Sıra: 5, 12.09.1926.

BCA, Fon: 180-9-0-0, Kutu: 37, Gömlek: 195, Sıra: 4, 22.06.1927.

BCA, Fon: 180-9-0-0, Kutu: 37, Gömlek: 197, Sıra: 1, 08.10.1927.

BCA, Fon: 180-9-0-0, Kutu: 43, Gömlek: 224, Sıra: 1, 27.01.1931.

BCA, Fon: 30-18-1-2, Kutu: 29, Gömlek: 50, Sıra: 7, 06.07.1932.

BCA, Fon: 30-18-1-2, Kutu: 42, Gömlek: 1, Sıra: 2, 01.01.1934.

Resmî Yayınlar

Türkiye Büyük Millet Meclisi Zabıt Ceridesi (TBMMZC)

TBMMZC, Dönem: 1, Cilt: 18, 01.03.1922.

TBMMZC, Dönem: 4, Cilt: 25, 01.11.1934.

Gazeteler

Akşam, 9 Kasım 1934.

Akşam, 29 Kasım 1934.

Cumhuriyet, 12 Kasım 1932.

Cumhuriyet, 14 Kasım 1932.

Cumhuriyet, 26 Kasım 1932.

Cumhuriyet, 5 Aralık 1932.

Cumhuriyet, 3 Eylül 1933.

Cumhuriyet, 12 Haziran 1934.

Cumhuriyet, 12 Kasım 1934.

Cumhuriyet, 19 Kasım 1934.

Cumhuriyet, 22 Kasım 1934.

Cumhuriyet, 28 Kasım 1934.

Hakimiyeti Milliye, 12 Kasım 1932.

Hakimiyeti Milliye, 29 Mayıs 1934.

Hakimiyeti Milliye, 2 Kasım 1934.

Hakimiyeti Milliye, 6 Kasım 1934.

Hakimiyeti Milliye, 18 Kasım 1934.

Kurun, 26 Kasım 1934.

Milliyet, 28 Haziran 1933.

Milliyet, 2 Kasım 1934.

Milliyet, 7 Kasım 1934.

Milliyet, 25 Kasım 1934.

Mûsikî Mecmuası, No: 11, 1 Ocak 1949.

Musiki Mecmuası, No: 12, 1 Şubat 1949.

Son Posta, 1 Aralık 1932.

Son Posta, 4 Temmuz 1933.

Son Posta, 24 Kasım 1934.

Vakit, 12 Kasım 1932.

Vakit, 23 Kasım 1932.

Vakit, 14 Haziran 1933.

Vakit, 26 Mayıs 1934.

Yeni Türk Mecmuası, Cilt 1, No: 4, Kânunusani 1933.

EXTENDED ABSTRACT

Introduction

The Republic of Türkiye, founded after the victory in the War of Independence, was aware that it needed to carry out radical transformations in the state and social structure in order to achieve its modernization goals. At this point, the main purpose of cultural reforms was to make the people adopt high Western culture. On the other hand, this new culture would be, above all, a national culture. Modern and national culture would be created as a result of synthesis with Western culture. In this context, the main goal of the music reform, one of the most important cultural reforms of the new regime, was to create a “national and contemporary music”. In order to achieve this goal, the field of music has undergone rapid institutionalization since the early years of the Republic. In this context, Dârü’l-Elhân was reopened with a Western music department in 1923, and this was followed by the opening of the Ankara Music Teachers’ School in 1924. In addition, young people who would study abroad to train composers and music educators were sent to major European cities, and in 1927, it was transformed into the Dârü’l-Elhân Municipal Conservatory.

Although important steps have been taken in this field, the lack of knowledge has made it necessary to seek support from foreign experts. One of the names invited to Türkiye-in this context was the Austrian composer and music critic Joseph Marx. Regarding this issue, Ahmet Say points out that many practices in the field of music in the early 1930s could have been Marx's suggestions and draws attention to the uncertainties on this subject. In this study, the role of Joseph Marx's activities in Türkiye in "creating a modern and national music" in the early years of the Republic was tried to be examined and evaluated. Joseph Marx came to Türkiye three times in 1932, 1933 and 1934 to continue his work in this direction. It has been seen that Marx offered extremely important suggestions regarding the construction of national music. He particularly pointed out the importance of the conservatory, opera, theatre, orchestra and radio in achieving this goal. Many important steps were taken in line with the suggestions of Joseph Marx. Within the scope of these suggestions, Marx pointed out the necessity of “making European musical techniques available to the public, provided that they do not harm national characteristics.” He also insisted that the most important issue was "to bring Turkish music closer to Western music and establish a bond between them." At this point, he pointed out the kinship between Turkish music and Western music by expressing the common roots in the art of music, as in all languages of humanity. He argued that it

was necessary to benefit from this kinship and bring national Turkish music and European music closer together. In order to achieve this aim, which was in line with the political will of the period, he particularly drew attention to the place and importance of the conservatory. At this point, the conservatory was seen as the best propaganda tool for music, as it would cultivate an audience, increase the number of art enthusiasts and increase interest among the public, and its main work was concentrated on the reform of the conservatory. After the conservatory, the other element that Marx pointed out as an important propaganda tool was establishing an orchestra and giving regular concerts, which he saw as a means of getting the public accustomed to music. In addition, he particularly drew attention to the importance given to radio in opera, theatre and music activities. Apart from all these, he also stated the necessity of "issuing laws, directives and orders that protect and encourage music" and "establishing musical institutions".

As is known, with the music reform that gained momentum in 1934, only musical pieces composed with Western techniques were played in radio programs, an orchestra was established within the conservatory and began to give regular concerts, the foundation of the opera was laid and the first performances were given. Apart from all these, a music congress was held to establish national music and important decisions were taken in the field of music. At the end of the congress, a report titled "The Main Lines of the Turkish State Music and Theatre Academy" was prepared. In addition, it was decided to convert the Ankara Music Teachers' School into a conservatory. If we take into consideration Joseph Marx's suggestions, it is possible to see traces of his suggestions in these initiatives.

When all these elements are taken into consideration, it can be said that many important steps were taken in line with Joseph Marx's suggestions and that he made significant contributions to the development of Turkish musical life. His suggestions had an important place in terms of building a modern music without losing the national elements and shaping the policies to be carried out by the state. Although there were some setbacks in the implementation of these suggestions, the steps taken in line with fundamental principles such as conservatory-based institutionalization, the adoption of Western methods, and the preservation and development of national musical identity shaped the policies of the period.

EKLER

T. C.
BAŞVEKÂLET
Kararlar Müdürlüğü

KARARNAME

Sayı: $\frac{2}{2}$

6/7/1932 tarih ve 13070 sayılı kararnameye zeyildir:

İstanbul konservatuvarında geliştirilmekte olan Viyana'lı Profesör Mıyıl (Josef Marks) ın, hizmetinden bir müddet daha istifade edilmek üzere kendisi ile ilişik şartlar dairesinde mukavele aktine izin verilmesi; Maarif Vekillığının 26/12/1933 tarih ve 96136 sayılı tezkeresi üzerine İcra Vekilleri Heyetince 1/1/1934 te kabul olunmuştur .

1/1/1934

REİSİCİLER

Gazi M. Kemal

Bş. V.

[Signature]

Ad. V. V.

[Signature]

M. M. V.

[Signature]

Da. V.

[Signature] S. Kaya

Ha. V.

[Signature]

Ma. V.

[Signature]

Me. V.

[Signature]

Na. V.

[Signature]

İk. V.

[Signature]

S. İ. M. V. V.

[Signature]

G. İ. V.

[Signature] Ali Rıza K.

Zr. V.

[Signature]

30-18-01-02-42-1-2

Ek 1- İstanbul Konservatuvarında Görevli Joseph Marx ile Yeni Bir Sözleşme Yapılması.

(BCA, Fon: 30-18-1-2, Kutu: 42, Gömlek: 1, Sıra: 2, 01.01.1934).

Ecnebilerin Türk Musikisi hakkındaki görüşlerinden Profesör Joseph Marx'ın fikirleri

1931 senesinde (1) İstanbul Belediye Konservatuarının ıslahı maksadile Belediyece davet edilmiş olan Viyana Yüksek Müzik Mektebi rektörü A. O. Profesör Joseph Marx'ın raporlarından birini mecmuamızın 11 ve 12 nci nüshalarında yayınlamıştık. Profesör Marx 1932 senesinde tekrar İstanbul'a geldiği zaman 30-11-1932 çarşamba akşamı Emlaknönü halkevinde bir konferans verecek Türk musikisine dair fikirlerini uzun uzun izah etmiştir. Konferansın mefaiını aşağıya dercediyoruz(2).

İstanbul'a çağırılmamı istilzam eden vazife ile münasebetli bir mevzuada dair söz söylemek benim için hususî bir zevk ve şereftir. Kültürden ve bu arada bilhassa yine millî kültürün bir şubesi olan millî musikiiden bahsedeceğim.

(1) 11 inci nüshamızın 17 nci sahifesinin baş tarafındaki notta bulunan 1932 rakamı 1931 olacaktır.

(2) Bu metin o zaman tutulan notlardan alınmış ve konferansının kendî notları ile de karşılaştırılmıştır.

İlkönce medeniyet mefhumunu tetkik etmek isterim. Bu mefhum ekseriya kültürle karıştırılıyor.

Bilindiği gibi, medeniyet kültürün bir neticesidir ve milletin yalnız yaşıyış tarzile alakadardır. Meskenin istirahat levazımını cami bulunması, hıfzı-sıhhat kaidelerine riayet edilmesi, sabun kullanılması, hamamlar yapılması gibi şeyler, hattâ belki de içtimai durumun bazı şekilleri hep medeniyete aittir. Fakat bunların hakiki kültürle münasebeti yoktur. Kültür adeta bir milletin ruhi hayatı, ilim ve sanatı demektir.

Şu halde kültürle medeniyetin birbirinden apayrı iki şey olduğu görülüyor.

Bir millet zahiri yaşayış bakımından az mütemeddin bulunmasına rağmen büyük bir sanata malikiyetinden dolayı yüksek bir kültür sahibi olabilir. Bunun aksı olarak, medeniyette çok yükselmiş bir milletin kültürü geri kalabilir. En güzel şehirlerde oturan, ince konfor vasıtalarına malik olan bir milletin hiç bir ilim ve sanata sahip olmaması, binaenaleyh kültürden mahrum bulunması mümkündür.

Bu hal tuhaf bir müşahedeye vesile veriyor: fazla yüksek bir medeniyetin ekseriya ifrata sebep olarak insanları tabiata yabancılaştırmasından ve sanat için lüzum-u hayat seyalesini yoketmesinden dolayı sanata zarar iras ettiği görülmüş tür. Filhakika, tabiatın zevk alabilmek için ondan uzaklaşmamakla gımaz icabettiği halde medeniyet terakki ettikçe tabii olan şeyleri bırakmak ve tabiatın uzaklaşmak mecburiyetinde kalıyor. Sanatın kökleri tabiattadır. Yalnız itina ile bakılmış güzel parklara gittiği zaman tabiatın zevk alan, fakat ağaçları birbirine karışmış, intizamsız bir ormandan hiç bir haz duymayan bir insan ma'nen sıhhatte sayılamaz. Duygusu bu mahiyette olan bir sanatkâr artık ibdai ve temelli kuvvetli bir eser yaratmaktan âcizdir; onun eserleri ancak sun'îlik itibariyle ilgi çekebilir. Elhasıl sanat, tabiatın doğduğu için insanların tabiata yaklaşır bir unsurdur.

İşte size, kültür ile medeniyetin birbirinden büsbütün farklı iki mefhum teşkil ettiğini ve yüksek medeniyeti bulunmayan bir milletin bir

Profesör Joseph Marx 30.XI.1932'de konferansını verirken

MUSİKİ MECMUASI, No. 13

MILLÎ KÜTÜPHANE
ANKARA

11

Ek 2 – Joseph Marx 30.11.1932'de Konferansını Verirken.

(Musiki Mecmuası, 1 Mart 1949, s. 11).

Millî Türk musikisi

Profesör M. Marks'ın tetkikatı

«Hocalarınız var, fakat ran'atkârlarınız yok ! »
«Millî Türk musikisi elbette doğacaktır »

Konservatuvar mütehasısıymız ve halen Avrupa'nın çok tanınmış bir bestekârı olan M. Marks dün kendisiyle görüşen bir muharririmize İstanbul Konservatuvarı, Türk ve Avrupa musikileri hakkında şu gayani dikkat izahatı vermiştir:

«— İstanbul Konservatuvarının ıslahı hakkındaki tetkiklerime devam etmekteyim. Burada daha bir hafta kadar kalacağım. Fakat tetkiklerim bitmezse belki bir müddet daha kalmak zarureti hasıl olacaktır. Buraya senede iki defa gelmekliğim takarrür etmiştir. İlkbaharda ikinci defa olarak İstanbul'a gelerek çalışacağım. Bir kaç sene içinde İstanbul'da Avrupa'dakiler gibi beynelmîlî bir şöhreti haiz bir Konservatuvar vücade getirilebileceğine kanîm. Konservatuvarın mevcut muallimlerinin hepsini de çok kıymetli hocalar buldum. Bütün bunlar ve Türk'lerin musikiye olan büyük istidatları ve Konservatuvar talebelerinin çalışkanlığı İstanbul'da mükellemel bir Konservatuvar vücade getirilebileceği ümitlerini kuvvetlendiriyor. Esasen bu güzel şehir insanın şiir ve musiki ilham ediyor. Fakat gene ne yazık ki bu ilham mem

(Mahodî 4. cürd. 2. nüf. 1. defa)

Konservatuvar mütehasısı Profesör
M. Marks

Ek 3 – Joseph Marx'ın Beyanatı.

(Cumhuriyet, 26 Kasım 1932, s.1).

Musikimizi tetkik için konservatuvarda çalışacak Viyanalı Profesör geldi, burada ne yapacağını söylüyor:

"Beni sevindiren iki nokta var : Biri Türkiyede değerli bir san'atin inkişaf etmekte, olması diğeri bu hususta Viyananın röl oynaması ... "

Avrupa ekspresile şehrimize gelmiş, Sirkeci istasyonunda eski talebelerinden olan konservatuvar muallimlerinden Sezai Asaf, Seyfettin Asaf, Hasan Ferit Beyler, belediye namına Ekrem Besim Bey ve eski talebelerinden bir çoğu tarafından karşılanmıştır.

Profesör Marks Avusturyanın ve bütün Avrupanın en tanınmış musikînaaslarından biridir. Müteaddit musiki eserleri, senfonileri vardır. Senelerce Viyana akademisi müdür ve rektörlüğünde bulunmuştur. Şimdi de aynı akademinin beynelmîlel şöhretli bir profesörüdür. Seyfettin ve Sezai Asaf kardeşlerle Hasan Ferit ve Necil Kâzım Beyler kendisinin talebelerinden

Un gelen Profesör Jozef Marks
İstanbul konservatuvarda

Ek 4 – Joseph Marx'ın Beyanâtı

(Vakit, 12 Kasım 1932, s. 1).